

корпоративного підприємства, та бажаними орієнтирами (преференціями), необхідними для розв'язання нагальних проблем зростання та збільшення прибутковості акціонерного товариства в довгостроковій перспективі.

Апробацію запропонованого алгоритму здійснено на прикладі п'яти корпоративних підприємств будівельної галузі.

Інтерпретація отриманих результатів дозволила визначити вплив результуючих компонент на рівень фінансово-економічної безпеки корпоративного підприємства.

Таким чином, в сучасних умовах функціонування корпоративним підприємствам будівельної галузі необхідно розробляти та впроваджувати в практичну діяльність системний інструментарій для оцінки і моніторингу рівня забезпечення фінансово-економічної безпеки та механізм подолання негативних явищ на різних етапах їх розвитку.

Проведені дослідження дозволили розробити багатокритеріальний підхід до оцінки рівня забезпечення фінансово-економічної безпеки корпоративних підприємств будівельної галузі, що дозволяє розробити і реалізувати комплекс заходів економіко-правового та організаційного характеру з метою мінімізації зовнішніх і внутрішніх загроз економічного стану підприємства, в тому числі його фінансових, матеріальних, інформаційних і кадрових ресурсів.

Джерела та література

1. Козаченко А. В. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення: монографія / А. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, А. Н. Лещенко. – К. Видавництво «Лібра», 2003. – 280 с.
2. Пономаренко В. С., Кавун С. В. Концептуальні основи економічної безпеки. Монографія. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с.
3. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : [навч. посібн.] / С. М. Ілляшенко [2-ге вид., доповн. і перероб.] – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
4. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №3. – С. 12-19.
5. Новикова О. Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення. / О. Ф. Новикова, Р. В. Потоколенко. Інститут економіки промисловості НАН України – Донецьк : Издательство «Прима», 2006. – 407с.
6. Квасницька Р. С., Доценко І. О. Деякі методичні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1 – С. 34-38.
7. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : [навч. посібник] / Л. І. Донець., Н. В. Ващенко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 240 с.
8. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2007 – 16 с.
9. Мунтян В. Н. Економічна безпека України / В. І. Мунтян. – К. : КВІЦ, 1999. – 463 с.

Семикіна М.В.

УДК 331.5.01

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ: НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Анотація. У статті розглянуто термінологічне визначення поняття "людський капітал". Надано якісні характеристики людського капіталу, а саме: стан здоров'я, рівень освіти, рівень культури та моральної вихованості. Розглянуто чинники зовнішнього середовища, що впливають на підвищення якості людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал, якісні характеристики людського капіталу.

Аннотация. В статье рассмотрено терминологическое определение понятия "человеческий капитал". Предоставлены качественные характеристики человеческого капитала, а именно: состояние здоровья, уровень образования, уровень культуры и моральной воспитанности. Рассмотрены факторы внешней среды, которые влияют на повышение качества человеческого капитала.

Ключевые слова: человеческий капитал, качественные характеристики человеческого капитала.

Summary. Terminology determination of concept "Human capital is considered in the article". High-quality descriptions of human capital are given, namely: state of health, level of education, level of culture and moral breeding. The factors of external environment, which influence on upgrading human capital, are considered.

Keywords: human capital, high-quality descriptions of human capital.

Наявність нової тенденції в розвинених країнах світу, що на сьогодні має справедливую назву "інтелектуалізація економіки", яка базує економіку на знаннях, вимагає пошуку ефективної моделі соціально-економічного розвитку України у площині теорії людського капіталу та визнання її у практиці ринкових перетворень. Людський капітал виступає об'єктом дослідження не тільки для економістів, а й для соціологів. Так соціологи спостерігають за протіканням соціальних процесів у яких людський капітал безпосередньо приймає участь, а економісти досліджують результати діяльності осіб, що являють собою людський капітал, а саме економічний ефект, продуктивність праці, сукупну заробітну плату, тощо. І разом,

вони роблять основний акцент на набуванні навичок, уміння, життєвого досвіду, мудрості, цінностей і норм, які підвищують шанси індивіда, як носія знань, у визначенні якості життя та умов праці.

Проблемами розвитку людського капіталу займалися вітчизняні науковці, серед яких Д. Богиня, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Грішнова, Г. Євтушенко, Є. Лібанова, В. Куценко, С. Писаренко, Л. Семів, Л. Шевчук, І. Каленюк, А. Чухно, О. Бородіна, Н. Голікова, В. Мандибуря та інші. Автори підкреслюють, що дослідження різних напрямів розвитку людського капіталу є для України на сьогодні актуальними.

Однак відсутність чітких і однозначних інтерпретацій в економічній літературі відносно самого поняття "людський капітал" викликає доволі багато дискусій та залишає проблему суперечливою та такою, що характеризується високим рівнем невизначеності. Звернемося до початкової теорії людського капіталу у працях класиків політичної економії, які започаткували науковий аналіз людських здібностей до праці, їх формування, відтворення й ефективне функціонування. Зокрема, А. Сміт у роботі "Дослідження про природу та причини багатства народів" (1776 р.) стверджував, що збільшення продуктивності праці більше залежить від удосконалення вмінь працівників, ніж від покращення машин та інструментів [2]. З перших кроків формування теорії людського капіталу в ній приймали участь класики економічної думки: В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. Міль. Ототожнення людини, як носія знань, з особливим видом капіталу у 60-ті роки ХХ століття пов'язано з іменами Т. Шульца, Г. Беккера, Х. Боуеном, Дж. Кендрика, Л. Туроу, М. Блауга. Нова теорія стала доволі поширеною та мала багато прихильників і наукове визнання, так у 1992 році американському економісту професору Гарі Беккеру за значний внесок у розробку і популяризацію теорії людського капіталу присуджено Нобелівську премію. Не залишили поза своєї уваги теорію людського капіталу російські науковці такі, як Ю. Толипін, Ф. Волков, М. Солодов, С. Струмилін, Р. Капелюшников, М. Критський, В. Марцинкевич, С. Дятлова, А. Добрині, що теж займалися та привнесли суттєвий внесок у розвиток теорії людського капіталу.

Таким чином вчені дійшли висновку, що людський капітал – це система характеристик, які визначають здатність людини до творчої праці з метою створення товарів, послуг, доданої вартості, тобто якості робочої сили індивідуума, сукупного працівника підприємства, фірми, корпорації, країни, що знаходять прояв у процесі розширеного відтворення. Таким чином, чим досконалішим є людський капітал, виражений рівнем освіти, кваліфікації, знань, досвіду, тим більші можливості людини до продуктивної високоякісної праці.

Суттєвою перешкодою до формування та становлення людського капіталу є невизначеність зовнішнього середовища. Ентропія зовнішнього середовища перш за все висуває вимоги до якісних характеристик людського капіталу, які формуються за рахунок освіти та здатності носія знань адаптуватися до рівня цієї ентропії та відповідати вимогам інноваційності національної економіки. Якість інноваційного стану людського капіталу тісно пов'язано з інформаційним знанням і освітою; тільки освіта підвищує здатність сприймати знання і генерувати нові ідеї. Перманентне формування нових знань можливе при наданні безперервної освіти та залученні до нього всіх суб'єктів управління людським капіталом. Надання безперервної освіти протягом всього життя дозволить примножити людський капітал регіону, підвищити результативність інноваційної діяльності, створити передумови для розвитку півдня України за інноваційним сценарієм.

На думку Т.О. Нікерової людський капітал є головною рушійною силою соціально-економічного розвитку сучасного суспільства. Але неможна розвивати економіку держави або регіону проголошуючи її інноваційною при цьому не розвивати паралельно людський капітал. При низькій якості людського капіталу інвестиції у високотехнологічні види діяльності не дають належної віддачі. Досягнення вершин високих технологій і інноваційної економіки неможливе там, де немає професіоналів високого рівня, де відсутній конкурентоспроможний на світовому рівні людський капітал. Це означає, що в недалекому майбутньому роль людського капіталу як чинника, від якого багато в чому залежить динаміка розвитку економіки, лише зростатиме. Отже, зростатиме і необхідність управління людським капіталом, якістю його інноваційного стану.

За даними Всесвітнього банку інвестиції в людський капітал дають віддачу в 5-6 разів більшу, ніж матеріальне виробництво. Тільки 15-16% економічного зростання обумовлено фізичним капіталом, близько 20%-природним і 65% – пов'язано з людським і соціальним капіталом [1].

Для оцінки людського капіталу В.І. Марцинкевіч ввів і використовував поняття "Фонд освіти" [2]. Фонд освіти – вартісна оцінка накопичених працівниками знань, навичок, умінь і досвіду. При розрахунку його величини використовувалися два основні підходи:

- 1) підсумовування фактичних витрат на освіту, здійснених протягом того або іншого тривалого періоду часу;
- 2) оцінка реальної продуктивної цінності того запасу знань, навичок, умінь, досвіду, якими володіє робоча сила в певний відрізок часу. Для цього типу оцінки був рекомендований метод прямої інвентаризації, що полягає в підрахунку освітнього потенціалу працівників на кожен рік по фактичному рівню освіти в професійному, галузевому, кваліфікаційному і інших необхідних структурних розрізах народного господарства

Якісні характеристики людського капіталу. При оцінці людського капіталу дуже важливо враховувати якісні характеристики, серед яких можна виділити такі: стан здоров'я, рівень освіти, рівень культурної та моральної вихованості.

Стан здоров'я. Всесвітня організація охорони (ВООЗ) здоров'я визначає здоров'я як "стан повного фізичного і соціального благополуччя. Благополуччя – це динамічний стан розуму, що характеризується

деякою психічною гармонією між здібностями, потребами і очікуваннями того, що працює і тими вимогами і можливостями, які пред'являє і надає навколишнє середовище" [3]. На здоров'я людини впливають такі чинники як доходи, якість їжі та питної води, забрудненість повітря та територій де мешкає людина, якість житла, умови праці, сфера обслуговування, якість охорони здоров'я, організація дозвілля та інші.

Рівень освіти. Якість і рівень отриманих знань визначаються природними здібностями і чинниками зовнішнього середовища: рівнем навчального закладу, де ці знання були отримані або виходять, працьовитістю і старанністю, фінансовими можливостями сім'ї, що оплачує утворення того, що навчається, державною політикою в області освіти, державною і приватною фінансовою підтримкою системи освіти.

Рівень культурної та моральної вихованості. Під культурою і моральністю розуміється сукупність інтелектуальних здібностей, освіти, умінь, навичок, моральних якостей, кваліфікаційної підготовки індивіда або індивідів, які використовуються в процесі здійснення соціальної діяльності і при цьому набувають законності їхній статус та влада. А також цінностей, що існують в суспільній системі, культури, етичних норм, моралі, що визначають лінію поведінки людини, його відношення до справи, речей, інших людей, самому собі, що позначається на якості людського капіталу, визначається духовним розвитком, умовами виховання і рівнем освіти. Культурно-етичний капітал необхідно враховувати як особливий вид людського капіталу у всіх галузях діяльності [4].

Стратегічними цілями забезпечення безпеки національної економіки у сфері культури є:

- розширення доступу широких верств населення до кращих зразків вітчизняної і зарубіжної культури і мистецтва шляхом створення сучасних територіально розподілених інформаційних фондів;
- створення умов для стимулювання населення до творчої самореалізації шляхом вдосконалення системи культурно-просвітницької роботи, організації дозвілля і масової позашкільної художньої освіти;
- сприяння розвитку культурного потенціалу регіонів України і підтримка регіональних ініціатив у сфері культури.

Підвищення якості людського капіталу, є необхідною умовою збільшення конкурентоспроможності економіки і створення ефективної системи державного управління.

На всі ці чинники впливає ентропія зовнішнього середовища шляхом недосконалості ринку праці, де існує дисбаланс між попитом та пропозицією на людський капітал. Так, при наявності високого рівня безробіття ми спостерігаємо дефіцит робочої сили за окремими спеціальностями відповідної кваліфікації, що говорить про відсутність регуляторної політики з боку держави.

Плинність видів діяльності суб'єктів ринкової економіки, які висувають жорсткі вимоги до рівня кваліфікації та досвіду роботи за новими технологіями та новоутвореними видами діяльності, що стає неможливим за умов та станом національної економіки.

Зведений до мінімуму патріотизм населення по відношенню до своєї держави, її економіки, до свого народу, це спостерігається по тих міграційних потоках, які властиві регіонам, містам, селам та державі в цілому. На сьогодні, більшість населення західної України знаходиться на заробітках по інших країнах світу (Європи та Росії).

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що зростання обсягів та якості людського капіталу має не аби яке значення для становлення та розвитку національної економіки України та дає значні перспективи на майбутнє. Звертаючи увагу на невизначеність зовнішнього середовища, яке є причиною суттєвих коливань не тільки в економіці держави, а й викликає великі сумніви щодо майбутнього у носіїв знань, необхідно з боку держави вести таку національну політику, яка б давала певні соціальні гарантії щодо якості життя, працевлаштування, перспектив на майбутнє.

Особливу актуальність являє собою проблема соціального партнерства відносно до професійної освіти – це система, договірних стосунків освітніх установ з працедавцями, громадськими організаціями. Соціальне партнерство засноване на реалізації принципів співзасновництва, опікування, незалежної атестації випускників, інтегрованого фінансування й інших форм взаємодії [5, с. 30].

У цьому плані корисний для України є досвід соціального партнерства в Західній Європі, яке має такі форми: «Фінансування навчальних закладів, професійні і освітні стандарти, оцінка якості, акредитація, сертифікація, оптимізація, а також етика освіти, згідно якої вирішальну роль повинен грати той хто навчається» [3, с. 12].

Джерела та література

1. Никерова Т. А. Особенности оценки человеческого капитала / Т. А. Никерова // Региональная экономика: проблемы теории и практики: межвузовский сборник науч. труд. : Владим. гос. гуман. ун-т. – Владимир, 2010. – С. 138 – 146.
2. Режим доступа : http://www.gks.ru/bgd/regl/b07_01/lssWWW.exe /Stg/d12/3-5.htm.
3. Марцинкевич В. И., Соболева И. В. Экономика человека: Учебное пособие для высших учебных заведений / В. И. Марцинкевич, И. В. Соболева. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 286 с.
4. Всемирная организация здравоохранения. Основные документы / Под ред. Р. Калимо, М. А. Эль-Батами, К. Л. Купера. – Женева, 1989. – С.19.
5. Арабян К. К. Качественные характеристики человеческого капитала / К. К. Арабян. Режим доступа : http://science-bsea.bgita.ru/2010/ekonom_2010/arabjan_kach.htm Qualitative characteristics of the human capital.
6. Смирнов И. П. Формирование механизмов социального партнерства / И. П. Смирнов // Профессиональное образование. 2003. № 2. С. 30–31.